

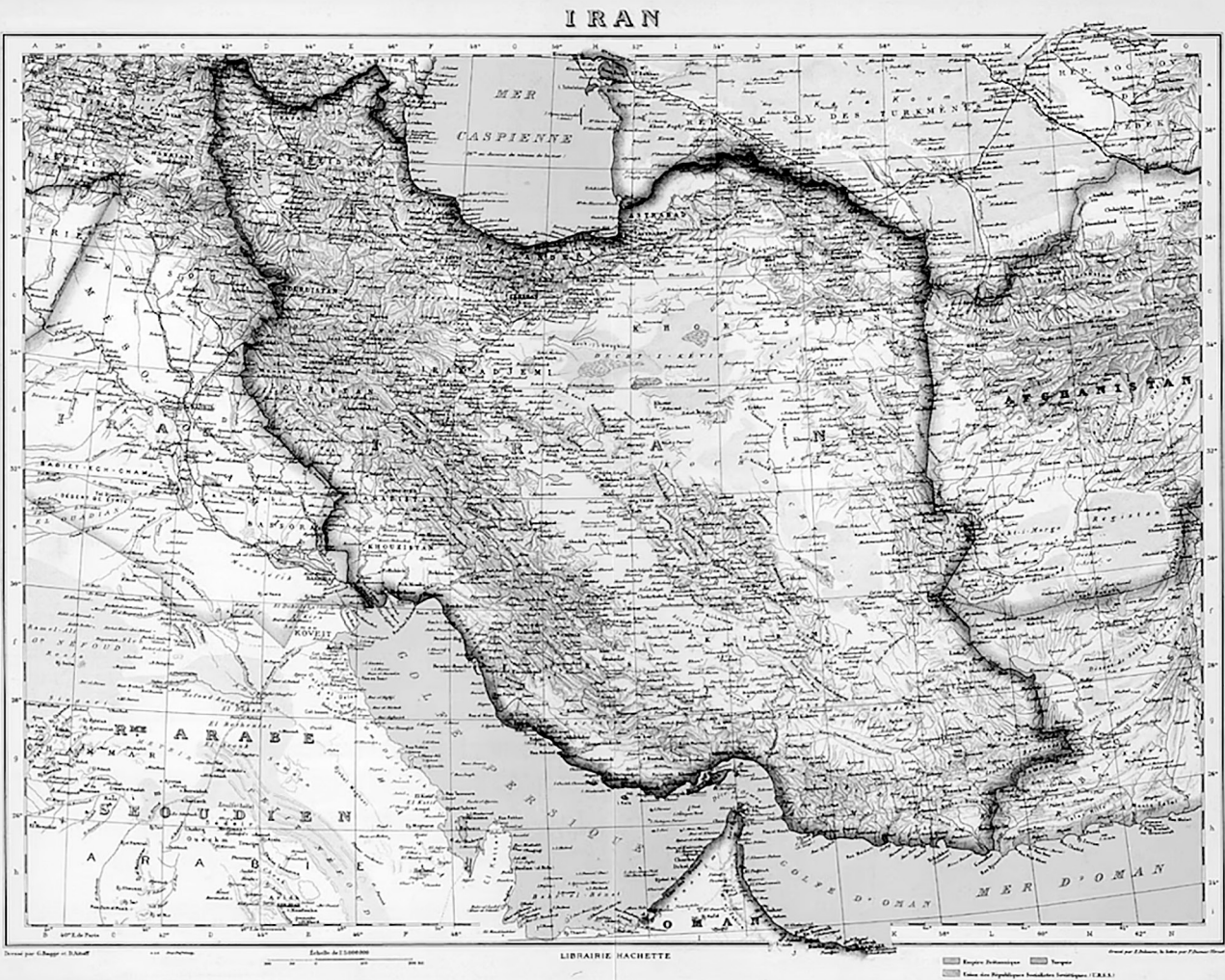
AMERIKA SZUEZI PILLANATA?

B E N K Ó L E V E N T E

Az 1993-as szomáliai amerikai intervenciót megfilmesítő *A Súlyom végveszélyben* kulcsjelenetében a mogadishui sikátorból indított rakétagránáttal lelövik a helyi hadúr elfogására küldött kommandó Blackhawk helikopterét. Az amerikai műveleti központban kivetített élő műholdfelvételen világosan látszik, ahogyan a sérült helikopter kényszerleszállást hajt végre és porba hull az el-lenséges terület kellős közepén. A termet pár másodpercre döbbszent csönd üli meg, amelyet a műveletet irányító parancsnok tör meg egyetlen mondattal: „Most veszítettük el a kezdeményezést.” Stratégiai szinten valahogy így érezhettek Washingtonban, amikor március első napjaiban a navigációs és nyomkövető alkalmazások a hajóforgalom drasztikus visszaesését, majd leállítását érzékelték a Hormuzi-szorosban. Az amerikai–izraeli légiháború első bénító csapásai addigra szétzilálták az iráni állami és katonai vezetés felső szintjeit és parancsnoki láncait. Hámenei legfőbb vallási vezetőt és az államszervezetet domináló Iráni Forradalmi Gárda (IRGC) kulcsfiguráit likvidálták. A legmodernebb AI-technológia felvonultatásával ipari léptékű célfelderítés és megsemmisítés vette kezdetét az IRGC rakétacsapatai és infrastruktúrája ellen. A gyakorlatilag lefejezett rezsim azonban bukás helyett – mintha csak erre várt volna – mozaikszerűen szervezett aszimmetrikus hadviselésbe kezdett. Az IRGC-csapatok rakéta- és drónzáport zúdítottak a térség másfél tucatnyi országára, valamint lezárták a Hormuzi-szorost, a világ egyik legfontosabb földrajzi átjáróját, amelyen ugyan Irán és Omán felségvizei osztoznak, ám mindaddig nemzetközi víziútként funkcionált. Szándékuk komolyságát a tranzitálást mégis megkísérlő hajók megtámadásával és a szoros részbeni aknásításával jelezték. Az elsőpró amerikai hadműveleti fölény hirtelen stratégiai patthelyzetbe, a villámháborús lendület pedig veszélyes ingoványba futott.

AZ IRÁNI HÁBORÚ STRATÉGIA DILEMMÁI

De ne rohanjunk így előre! Miért született a döntés, amely felülírta az „örökös közel-keleti háborúk” befejezésére vonatkozó, egyik legfontosabb trumpiánus kampányígéretet? Ahogy az lenni szokott, a lendület elvesztésével a felelősök keresése is megkezdődött. A MAGA-mozgalom antiszemita konteóktól sem mentes jobboldalától a *New York Times* progresszív szerkesztőségéig a bűnöst Benjámin Netanjáhuban találták meg. E narratíva szerint az izraeli miniszterelnök kergette bele az amerikai elnököt az iráni kalandba. Izrael érdekeltsége Irán gyengítésében nyilvánvaló, ám az egyoldalú sztori ott sántít, hogy Trump korábban is mondott már nemet Netanjáhubnak, s ezután is fog. „Bibi” lobbizott a közös művelet mellett, de különleges kinetikus és hírszerzési képességei miatt Izrael a partnere s nem a kiváltó oka volt az amerikai elhatározásnak. Mint ahogy Izrael akkor is alkalmazkodni fog Amerika szempontjaihoz, ha ezt a háborút Washington – Izrael szemszögéből nézve – idejekorán lezárja. Az immár „harmadik öbölháborúnak” nevezett konfliktust ugyanis Trump

Perzsia térképe 1931-ben
(X)

egy jól körülrajzolható amerikai érdekhalmazból levezetett logika alapján indította.

Hogyan néz ki ez az érdekhalmaz? Az iráni nukleáris, valamint ballisztikus rakéta-program elleni megelőző csapás, mint a nyilvánosság előtt is gyakran ismételt indok, jól ismert. A további motivációkat a rezsimváltásra vonatkozó utalgatások mögött kell keresni. Tavaly év végén és az idei év elején nagyszabású zavargások söpörtek végig Iránon, a rezsim megínogni látszott. A decemberi–januári turbulenciák valójában egy kétéves folyamatot tetőztek be, amelyben a teheráni rezsim egyik vereséget szenvedte el a másik után. A Hamász és különösen a libanoni Hezbollah megtizedelésével Izrael visszaszorította a térségbeli befolyását, aztán súlyos ütést kapott Aszad bukásával Szíriában. A tavaly júniusi tizenkét napos háború Izraellel – és az egyetlen nagyszabású amerikai csapás a nukleáris létesítményekre – véget vetett Irán sebezhetetlenségi mítoszának is, ami pénzügyi spekulációkhoz, elvágtató inflációhoz és megélhetési válsághoz vezetett. Minden jel arra mutat: a zavargásokból és az azokat elfojtó véres leszámolásból Trump arra következtetett, hogy az iszlám köztársaság roskadozó kártyavár, melyet könnyedén elsöpörhet. Sőt, két legyet is üthet egy csapásra: történelmi küldetést teljesíthet Amerika egyik régi ellenségének kikiktatásával, és Iránnak a kínai–orosz tengelyről történő leválasztásával a nagy geopolitikai sakktáblán is tisztet üthet. A földrajzi kulcspozícióban lévő ország „átállítással” megszilárdíthatja a Perzsa-öböl feletti amerikai kontrollt, és az energiaéhes Kínán ezzel fogást találhat. Szerepet játszott a döntésben az év elejei venezuelai „sebészeti beavatkozás” sikere. Úgy gondolták, hogy az iráni dominó ledöntésével folytatódna az erődemonstráció, bizonyítva Amerika fölénységét a kínai kihívóval szemben.

A Hormuzi-szoros lezárása mint túszejtés

Az amerikai-izraeli légihadjárat tízezres nagyságrendben semmisített meg célpontokat, és ez nemcsak Irán katonai potenciálját gyengítette jelentősen, hanem az utolsó fázisban az ország ipari bázisa és infrastruktúrája is súlyos veszteségeket szenvedett el. Mindezek ellenére Irán továbbra is képes a tükörválaszokra és akár stratégiai meglepetésekre is.¹ Egy patthelyzet Iránnak kedvez, mert pusztán a talpon maradásával és a földrajz kihasználásával túszul tudja ejteni a világgazdaságot. Az iráni stratégia voltaképp egyszerű: a légvédelmi elhárítóeszközöket és a globális ellátási láncokat felőrlő háborút vívni Amerika politikai akaratának aláásására. E sorok írásakor még nem lehet tudni, hogy a pakisztáni közvetítéssel megnyitott diplomáciai csatorna tárgyalásos rendezésben végződik, vagy kiújul a háború, illetve azt sem, hogy az Irán elleni amerikai blokádnak melyik forgatókönyv felé mutat. Fontos következtetések azonban már most levonhatók.

Először is, a tavalyi megingás után a háború bukás helyett az iráni rendszer radikalizálódását és megkeményedését eredményezte. A perzsa nacionalizmus és az iszlám ötvözete társadalmi bázist tud mozgósítani a külső intervencióval szemben, az egyébként is jórészt amorf belső ellenzék passzivitásba vonult. Másodsorban az iráni túszejtés ereje világszintű. Alternatív csővezetékek ugyan vannak, de fenntartható megoldás nincs a Hormuzi-szoros megkerülésére. A háború előtt tranzitáló napi kb. 19 millió hordó (ami egyenlő a globális napi fogyasztás bő ötödrészeivel) nyersolaj és a finomított termékből 6-7 mpd juthatna ki szaúdi és emírségi vezetéken, de ezek is az iráni támadóegységek hatótávolságán belül vannak, és mindkét útvonalat támadták is. A szaúdi vezetéket a Vörös-tengerhez fut ki, de az ott hajóra pumpált rakományra a jemeni hűtik is veszélyt jelentenek: bármikor újra lezárhatják a Hormuznál is szűkebb Bab el-Mandeb-tengerszorosot, mint 2023-ban. Az USA nem tudja pótolni a kieső mennyiséget, és a közel-keleti középnehéz nyersolajra optimalizált ázsiai finomítók számára a könnyű amerikai típus egyébként sem megfelelő. Washington a szankcionált orosz, majd iráni nyersolajkészletek felszabadításával tudott ideig-óráig enyhíteni az áracon – masszív stratégiai kényszerről árulkodva ezzel. A '70-es évekhez képest kevésbé olajfüggő a világgazdaság, de a továbbra is olajalapú ágazatok (közlekedés, vegyipar) jóval rugalmatlanabbak, ezért csak durva áremelkedés tudja letörni a fogyasztást. Április közepéig 550 millió hordó nyersolaj maradt a kutakban, ami a világ több mint ötnapi, Európa több mint egyhavi teljes fogyasztásának felel meg. Ez a mennyiség nem egyszerűen feltorlódott, hanem elveszett.² Az árak felfelé kúsznak, de a sokk csak ezután üt majd be. A háború előtt kijutott utolsó tankerek április 20-a táján futottak be a célállomásaikra. Ezt követően a finomítók rohamosan kifognak az alapanyagból.

Ez pedig csak az olaj; Katar a világ földgáztermelésének egyötödét adja, és ez Hormuz lezárásával teljesen elpárolgott. Az alternatív termelők közül az USA-nak és Ausztráliának nincsenek fölös kapacitásai, ilyenekkel egyedül Oroszország rendelkezik. Az Öböl tárolói a háború kitörésével gyorsan megteltek, a cseppfolyósított földgáz (LNG) esetében pedig ilyen puffer nincs is. A kutakat ezért a legtöbb országban le kellett zárni. Az olaj- és gázkitermelés újraindítása minimum négy-öt hónapig tart még háborús sérülés nélkül is. A mozgósítható szupertankereket a kereskedők átirányították más viszonylatokra, s hónapokba telhet, mire visszatérnek a térségbe. Ez azt jelenti, hogy ha a konfliktus holnap véget is érne, a fogyasztó országoknak még sokáig kell a tartalékaikat meríteniük. A sérült eszközállomány évekig kiesik. Ez történt Ras Laffannal – a világ legnagyobb LNG-export termináljával –, és emiatt évekig is eltart-

Amerika ”
erődemonstrációba
kezdett kínai
kihívójával szemben

1 Március 20-án Irán kísérletet tett az Indiai-óceánon, Irántól négyezer kilométerre lévő Diego Garcia brit-amerikai támaszpont támadására. A támadás sikertelen volt, de azt mutatta, hogy az ország rendelkezik ilyen hatótávolságú eszközökkel.

2 Egy becslés szerint másfél milliárd hordó már mindenképpen el fog veszni, ami a világ éves termelésének 5 százaléka. A covid hatására 10% esett ki, ami akkor 3 százalékos globális GDP-csökkenést eredményezett.

hat, mire a katar LNG-ipar újra eléri a háború előtti szintet. A félvezetőiparban használt hélium³ és a műtrágya-alapanyagok⁴ sem pótolhatóak, ami a műtrágyagyártáshoz szükséges földgáz hiányával együtt kumulatív hatással jár. Mindez a legrosszabbkor, az északi féltekén esedékes vetési szezon kezdetén. Gyors rendezés híján egész ágazatokra kiterjedő, súlyos ellátási és inflációs, majd pénzügyi krízis fenyeget.

Trump eszkalációs dilemmája

Ami tehát villámháborúnak indult, világ gazdasági válsággá látszik terebélyesedni. Az Egyesült Államokban az üzemanyagárak 35 százalékkal emelkedtek, aláesva az elnök megélhetési kérdésekre fókuszáló politikai napirendjét. Az elszálló műtrágyaköltségek a republikánus szavazóbázis magját alkotó farmereknek fájnak a leginkább. A MAGA-koalíciót a konfliktus maradandó szakítással fenyegeti. Az amerikai szövetségi rendszer recseg-ropog. Washington Öböl-béli partnereinek eszük ágában sincs hadba menni Amerika oldalán, pedig ők az iráni csapások elsődleges célpontjai; ázsiai szövetségeseit (Japán, Korea) ellátási nehézségek fojtogatják, de Kínától való félelmükben egyelőre a csendes tűrés stratégiájára rendezkedtek be; az európai NATO-tagállamokat pedig egyszerre fenyegeti ellátási válság és recessziós spirál, hiszen a szűkülő erőforrások világpiacán immár Ázsia diktálja az árakat. Amerika rég kezdett ekkora háborúba koalícióépítés nélkül. Trump menet közben elhangzott csatlakozási felhívásai a szoros felszabadítására visszautasításra találtak. Az amerikai elnököt egyszerre rettegő és magát vele szemben pozicionáló európai elit

persze akkor se tudna segíteni, ha akarna (és energiafogyasztói kitettsége okán akár akarhatna is). Az európai NATO-szövetségesek közül senkinek sincsenek olyan erőkitérjesztési képességei, már a briteknek és a franciáknak sem, amely ezen a hadszíntéren érdemi hozzájárulást jelentene. Trump egyedül maradt az általa indított háborúval.

**villámháborúnak indult,
világ gazdasági válsággá
terebélyesedett**

Az elnök dilemmája nehéz. Ha kármentés céljából egyszerűen győzelmet hirdet, és levonul, akkor tálcán kínálja a lehetőséget az IRGC-nek, hogy a saját túlélését – nem is alaptalanul – győzelemként kereztesse. A korábban szabad Hormuzi-szorosban Irán döntheti el, hogy milyen szállítmányok tranzitálnak, és milyen feltételekkel. Bár a zár alatt átcsúszó „szürke” forgalomról nincsenek pontos adatok, gyakorlatilag ténynek tekinthető, hogy Irán a saját – Kínába irányuló – olajexportját fenntartotta. India és Pakisztán is alkudozásba kezdett Teheránnal, és a hírek szerint komoly összegeket fizetett saját szállítmányai kijuttatásáért. Sőt, egy francia – azaz nyugati – konténerhajó is „áttárgyalta” magát a szoroson. A Hormuz feletti iráni kontroll intézményesülését Trump nem kockáztathatja, ezért április elején az eszkaláció mellett döntött. A légihadjárat kiszélesítésével, az iráni infrastruktúra és ipar totális rombolásával fenyegetett, hogy a rezsim gazdasági alapjait aláesva tárgyalásra bírja (tegyük hozzá: a közhiedelemmel szemben Irán nem csak az olajból él, a világ tíz legnagyobb acélgyártója közé tartozik és az ágazat az ország exportbevételeihez jelentősen hozzájárul).

A nyomás fokozását szolgálja a szárazföldi intervenció lebegtetése is. Első lépcsős alakulatoknak a térségbe vezénylésével megkezdődött egy partra szállás opciójának felépítése – vagy magában a szorosban, vagy pedig az iráni olajexport 90 százalékát bonyolító Kharg-terminálszigeten. Mind az iráni ipari létesítmények rombolása, mind pedig a szárazföldi akció súlyos kockázatot hordozna magában. Előbbi az Öböl-térség olaj- és gázinfrastruktúrájára – sőt, akár a túléléshez nélkülözhetetlen tengervíz-sótlantító üzemekre – mért végzetes iráni válaszcsepásokkal fenyeget. Mivel az IRGC-nek nemigen van veszítenivalója,

3 A chipgyártásnál és egészségügyi szektorban nélkülözhetetlen héliumot a földgáz előállításának melléktermékeként állítják elő a térségben. A tajvani TSMC, a globális chipgyártás zászlóshajója pár napos energia-tartalékokkal fut, és a héliumhiány a háború tizedik hetétől kezdve leállásokat tesz majd szükségessé.

4 A karbamid, kálisó és kén megkezdésével becslések szerint a globális műtrágya-ellátásilánc 30–40 százaléka esik ki.

Blokád – Iráni találatot kapott szállítóhajó a Hormuzi-szorosban
(X)

ezért ezt nyíltan kilátásba is helyezték. A partra szálló erők pedig nem tudnák a hegyvidéki mélységből indított csapásokat a hajóforgalom biztonságos újra-indításához szükséges mértékben hárítani, miközben maguk is célponttá válnának. Ez csak az iráni rakéta- és drónképességek teljes leküzdésével lehetséges. A földrajz könyörtelen: katonai értelemben Irán nagyságrendekkel kisebb erőfeszítéssel tudja a Hormuzi-szorost zárva tartani, mint az Egyesült Államok azt megnyitni.

Pakisztán és a „muszlim kvartett”

A katonai megoldás korlátai a diplomácia felé terelték az események dinamikáját. JD Vance alelnök és Araghchi külügyminiszter április 12-i iszlámábádi tárgyalásai 1979 óta a legmagasabb szintű közvetlen érintkezést jelentették az USA és Irán között. A pakisztáni közvetítői szerep nemcsak ügyes diplomáciai manőver, hanem szorító szükség is a világ – Irán után – második legnagyobb síita népességének otthona számára, amely az energia- és műtrágyaszállítmányok kiesése miatt is szenved a következményektől. Nagy létszámú pakisztáni vendégmunkás-közösség dolgozik az Öbölben, és Szaúd-Arábiához egy kölcsönös biztonsági garanciákat tartalmazó tavalyi szerződés is fűzi – utóbbi annak jeleként, hogy a korábban kizárólagosan az amerikai védőernyőben bízó szaúdi királyság pótlólagos megoldások után is érdeklődik. A háború ezt a bilaterális partnerséget bővítette négyoldalúvá (garanciák nélkül) Törökország és Egyiptom bevonásával.

Ha a 20. század politikai öröksége felől nézzük, ebben a négy országban eltérő kulturális-politikai háttérű és sokszor egymással is rivalizáló (nemzet) államokat látunk. Ha azonban elfogadjuk, hogy a 21. század világpolitikai dinamikája civilizációs alapon szerveződik, akkor ez a négy ország valójában egy „muszlim kvartett” alkot. Mind a négyen amerikai szövetségesek, és Irán mindannyiuk régi ellenfele (szaúdi és török területek ellen még támadást is intézett a háború során), a formáció mégis közvetítői testhelyzetet vett fel. Miért? Például mert Irán esetleges szétesése menekülthullámot és etnikai szeparatizmust zúdíthat rájuk.⁵ Valamint attól tartanak, hogy ez lavinát indíthat el a muszlim világban belül, polgárháborút szíthat arabok, perzsák, törkök és kurdok között, évtizedekre lángba borítva a térséget. Sajtóértesülések szerint a háború első napjaiban az amerikaiak csak Erdoğan tiltakozására fújták le a Moszad által szervezett izraeli-amerikai műveletet, amelynek keretében kurd milíciák törtek volna be iráni területre, hogy felkelést robbantassanak ki. A „muszlim kvartett” március végi iszlámábádi tanácskozása ennek megfelelően a válság békés rendezését sürgette, és sikerült hűtenie a kedélyeket a régióban. Ami pedig legalább ennyire figyelemre méltó: a négyes március 30-i találkozóját követően Ishaq Dar pakisztáni külügyminiszter rögtön Pekingbe repült. Pakisztán ugyanis nemcsak Amerika, hanem Kína egyik legfontosabb szövetségese is. Amit Iszlámábád tesz, arról nagy valószínűséggel gyanítható, hogy Peking támogatását is bírja.

Orosz csereügylet?

Kína előtt azonban érdemes rövid kitérőt tenni arrafelé, ahol ez a váratlan háború igencsak kapóra jött: Oroszországba. Becslések szerint minden tízdolláros emelkedés a világpiaci olajárban havi csaknem 3 milliárd dollárnyi exportbevétel-többletet jelent az ínséges, 59 dolláros olajára beállított orosz költségvetésnek. Az amerikai szankciók felfüggesztése a pénzügyi mellett politikai extra-profitot is jelent Moszkvának. Felértékeli az állítását, miszerint Oroszország nemzetközi elszigetelésével az ezzel próbálkozókat csakis rosszul járhatnak.

A katonai árukapcsolás is elég egyértelműnek tűnik. Az iráni rakéta- és drónhullámok elhárítására az Öböl-országok egy hét alatt több Patriot lég-

⁵ Irán lakosságának alig fele perzsa etnikumú. Egyharmadát azeri és egyéb török, a többit egyéb iráni népek (köztük a kurdok) teszik ki. A perzsa/iráni birodalom történeti hagyománya és az iszlám *umma* kötőereje e népeket – európai fogalommal élve – magas fokon asszimilálta, de a szeparatizmus a mindenkor iráni politikai osztály nagy féltelme.

védelmi elfogórakétát lőtték ki, mint Ukrajna 2022 óta összesen. Az amerikaiak által Izrael és az Öböl menti szövetségesek védelmében előretolt THAAD magaslégtér légvédelmi rendszer hasonló kimerülési rátával működött. Ezek utánpótlása nemcsak súlyos összegekbe, hanem sok időbe is telik. A Közel-Keleten csaknem kiürített amerikai elfogórakéta-készletek miatt az ukrán légvédelem ellátása – az európaiak pénzén erre a célra létrehozott NATO-programon keresztül – bizonyosan hátrányt fog szenvedni.

Az ukrán háterszág ellen viselt orosz stratégiai légihadjárat tehát pusztítóbbá válhat, az olajbevételek pedig rövidesen a fronton is éreztetni fogják a hatásukat. Putyin kihasználhatja a diplomáciai figyelem és az erőforrások elvonását a gőzhenger felpörgetésére – de akár ajánlatot is tehet az amerikaiaknak. Március 9-én a két elnök közti telefonbeszélgetésben a hírek szerint szóba került az a lehetőség, hogy a dúsított uránt Oroszországba szállítsák. Akkor ezt az amerikai fél elutasította, de ha Trump kiutat keres a szorítóból, és győzelemként eladható megoldást keres, akkor ez az opció ismét előkerülhet. Moszkvának a hadiipari partnerségen keresztül van ráhatása Teheránra, és segíthet lezárni az ellenségeskedést. Ennek az árát az Egyesült Államoknak nyilvánvalóan Ukrajnában kellene megfizetnie, például az ukránoknak nyújtott harcfelderítési támogatás megvonásával (egyek szerint Irán aligha tudna precíziós rakétacsapásokat mérni amerikai katonai bázisokra külső segítség nélkül, és többen egyértelműen orosz közreműködést gyanítanak). Egy ilyen csereügylet Trump eddigi ukrajnai pozíciójából levezethető, ráadásul az oroszok közreműködése Iránban jobb opciónak tűnik számára, mint Kínáé.

A nagy nyertes: Kína

A háború nyomán Moszkvának nemcsak Amerikával, hanem Kínával szemben is javultak az alkupozíciói. Az orosz olajra kivetett amerikai korlátozások felfüggesztése Pekingnek jelentős többletkiadást jelent a szankciós diszkont elolvadása miatt.⁶ A válság továbbá arra ösztönözheti a kínaiakat, hogy – a tengeri blokádok jelentette kockázatot kiküszöbölendő – még jobban támaszkodjanak az eurázsiai csővezetékcsomópontokra, ezen belül az orosz ellátásra. Ez érintheti például a Szibéria Ereje 2 földgázvezeték tervét, amelyről a felek ugyan régóta tárgyalnak, de amely mellett az oroszok által nyújtott kondíciók mentén a kínaiak mindeddig nem akartak elköteleződni. A Szibéria Ereje 2 az ukrajnai háború előtt jórészt Európát kiszolgáló Jamal-félsziget kitermelésén alapulna. Ha tehát megvalósul, Európa visszatérése az orosz gázra még a szankciók esetleges eltörlése esetén sem lenne magától értetődő. A projekt megvalósulása az LNG-piacról is számottevő mennyiséget vonna el. Ha ezt stratégiai szintre vetítjük, akkor elmondhatjuk: az iráni háború Amerika szempontjából nem kívánt mellékhatása a két eurázsiai nagyhatalom még szorosabb „összetorlódása” lehet.

A moszkvai kincstárba zúduló olajbevételek és alkupozíciói javulása ellenére az iráni háború nagy nyertese hosszú távon valószínűleg nem Oroszország, hanem a háttérben csendes diplomáciával operáló Kína lesz. Ez annak ellenére is így van, hogy érzékeny pontján, vagyis az energiaimport-kitettségen most kétségtelen ütet kapott. Az arányok azonban számítanak. Kína az elmúlt évtizedekben alaposan készült valami hasonlóra – nem Hormuz, hanem az amerikai–kínai konfliktus elméleti forgatókönyveiben szinte biztosan bezáruló Malakka-szoros miatt. Miközben csökkentette a kőszén arányát az energiamixben, ügyelt rá, hogy azt ne cserélje tengeri fosszilis importfüggésre. A megújuló energiaforrásokba fektetett erőfeszítései nemcsak környezetvédelmi és innovatív, hanem stratégiai szempontokat is szolgáltak. Ezzel párhuzamosan a világ legnagyobb nyersolajtartalékait halmozta fel. Az előrelátó óvintézkedéseknek köszönhetően Kína energiafogyasztásának most csak 6 százalékát érinti a közel-keleti

**még jobban
összetorlódik
a két eurázsiai
nagyhatalom**

⁶ Kína egész üzleti modellt épített a szankcionált olaj felvásárlására. Venezuelától, Irántól és Oroszországtól is nyomott áron vette át a készleteket. Amerikai részről a szankciók felfüggesztésének ez a kalkulus is része volt, ti. hogy a kínai kedvezményes rendszere ezzel összedől, és Pekingnek többletkiadása keletkezik.

konfliktus. Ebből következik jó pár fejlemény, ami Kína szuperhatalmi pozícióját bebetonozhatja. Tartalékai megóvják a világ nagy részét megrengető ellátási és ársokktól, és így az iparának biztosított relatíve olcsó energia tovább fogja növelni a versenyképességét. Emellett a globális energiaválság valószínűleg felgyorsítja majd az elektromos átállást, további keresletet támasztva az ágazatot lassan egyébként is domináló kínai iparnak. Mindazonáltal – bár vélhetőleg elégedetten nézi Amerika vergődését – Peking nem szeretne a világpiacot megrokkantató globális recessziót. A Hormuzi-szoros újranyitása tehát

Régi nóta –
Amerika- és Izrael-ellenes
szovjet plakátok
a hidegháborúban
(X)

ugyanúgy érdeke, mint Washingtonnak, és ezért úgy tűnik, kész tenni is. A szükséglet összefonódik a diplomáciai haszonnal, hogy Peking a nemzetközi rend „felelős szereplőjének” szerepében léphet fel a válság megoldásában a „kalandor” és „megbízhatatlan” Amerikával szemben. Ez a szempont a kínai *soft power* fontos eszközévé lépett elő. Kína közel-keleti fellépése ráadásul nem lenne precedens nélküli: 2023 tavaszán – akkor nagy feltűnést keltve – Szaúd-Arábia és Irán szintén Peking közvetítésével rendezte viszonyát.

A kínai szerep nyitányát jelezte a „muszlim kvartett” egyeztetését követően kiadott március 31-i kínai–pakisztáni közös nyilatkozat, amely a tűzszünet mellett a „polgári és kereskedelmi hajóforgalom mihamarabbi biztonságos áthaladására”, valamint a „normál áthaladás helyreállítására” hív fel. Ez a megfogalmazás kizárja a katonai célú tranzitot (értsd: az amerikai haditengerészetet), másrészt kellően homályos ahhoz, hogy akár egy új *status quo*-ra utalhasson (és ne a korábbi állapot visszaállítására) a Hormuzi-szorosban. Például a víziút feletti részleges iráni szuverenitással, díjszedéssel vagy egyéb koncessziókkal.

VÉGJÁTÉK FELÉ?

Mit jelent mindez? A nemzetközi tengerjogban vannak ugyan történetileg kialakult egyedi esetek,⁷ de fő szabály szerint a hajózás szabadságának érvényesülnie kell. Ez a szép jogi elv valójában persze az elmúlt évszázadok geopolitikai ökölszabályának a lenyomata. Az Egyesült Államok – elődjéhez, a Brit Birodalomhoz hasonlóan – a világtengerek feletti megkérdőjelezhetetlen uralomra építette hatalmát. Ami a kereskedelempolitikában a szabadkereske-

⁷ Ilyen a Fekete-tenger és a tengerszorosok (Boszporusz és a Dardanellák) státusza, amelyet az 1936-os Montreux-i Egyezmény szabályoz és amely korlátozza a nem part menti államok jogait.

»» Amerika trónfosztásának szimbolikus konfliktusa

delem elve, az a geopolitikában a hajózás szabadsága. Mindkettő a legerősebb szereplőnek kedvez. Katonai nyelvre lefordítva ez azt jelenti, hogy páratlan erőkiterjesztő képessége révén az USA bárhol ki tudja kényszeríteni a hajózás szabadságát. Ha ez az elv sérül, akkor az Egyesült Államok már nem képes korlátlanul érvényt szerezni az akaratának az óceánokon. Ez hatással lehet a Dél-kínai-tengerre és a Tajvani-szorosra, ahol Kína egyébként is régóta vitatja az amerikai primátust. Adjuk ehhez hozzá, hogy erős pletykák szerint az irániak pillanatnyilag csak júanban számlázott szállítmányokat engednek át, és akkor az új *status quo* következményei a dollárra mint tartalékvalutára nézve is érthetővé válnak. Nem beszélve az amerikai biztonsági garanciákról Európától Kelet-Ázsiáig.

Az óra közben ketyeg, és minden egyes nap, amikor a Hormuzi-szoros zárva van, feszíti a világgazdaságra lecsapni készülő válsággörbe ívét. Mindez egy olyan háború miatt, amelyet az amerikaiak kétharmada ellenez, pár hónappal a félidei választások előtt. Trumpnak tehát bármi áron fel kell szabadítania az átjárót. Legutóbbi lépéseként ezért vonta (ellen)blokádnak alá Irán kikötőit, elvágva ezzel az ország – elsősorban Kínába – irányuló exportját (és bevételeit). A tárgyalások kudarca esetére pedig továbbra is nyitva hagyta a légi hadjárat újraindításának lehetőségét, a polgári infrastruktúra teljes lerombolásának kilátásba helyezésével.

E stratégia azt feltételezi, hogy az idő az irániakat szorítja jobban, és hogy azok tartanak Trump fenyegetésétől. Csakhogy önmagában az a tény, hogy Hormuz az amerikai–iráni tárgyalások központi elemévé vált – egy olyan problémaként, amely a háború előtt nem is létezett –, cáfolja ezt az előfeltevést. Hormuz ütőkártya Irán kezében. A legfőbb vallási vezető likvidálásával az iszlám köztársaság – az államalapító Homeini ajatollah „posztmodern szinkretizmusa” – végleg a forradalmi gárda katonai diktatúrájává vedlett. A „rezsím” egymással is belső harcokat folytató érdekcsoportok egyre radikalizálódó halmazát takarja. Vélelmezhető, hogy a diplomáciai folyamatban az arra hajló részük sem a megadás, hanem Trump kifárasztásának eszközét látja. Gondolhatják azt, hogy az idő nekik kedvez, és a fokozódó világgazdasági fájdalmak sietős kompromisszumra kényszerítik Amerikát. Irán így megvédheti a nukleáris dúsításhoz

való jogát, és a már dúsított hasadóanyag is az országon belül maradhat. Ballisztikusrakéta-programja – amely a mostani háborúban a legkomolyabb fenyegetést jelentette – eleve nem is képezi az alkudozások tárgyát. Ha ehhez hozzávesszük, hogy a tárgyalási csomagban sokmilliárdos szankciókönnyítés ütheti az irániak markát, akkor azt látjuk, hogy az eredetileg megdönteni kívánt rezsím – bár súlyos károkat szenvedett – a háború eredményeképp akár konszolidálhatja is a hatalmi bázisát. Az igazán veszettek pedig gondolhatják akár azt is, hogy Irán miképp eddig, ezentúl is állja majd az ütések, és ezért készen áll az eszkalációra. Sőt, az eszkaláció valójában iráni érdek, mert ezzel még mélyebbre lehet becsalogatni Amerikát a háborús mocsárba. Lebombázzák az acélműveinket? Akkor mi meg leromboljuk a szaúdi olajkitermelést, spirálba taszítva a világgazdaságot. A tárgyalásoknak semmi értelme, Irán nem tesz semmilyen engedményt, és ezzel a háborúval végre ki fogjuk szorítani Amerikát az Öbölből – szól a gondolatmenet.

Trumpnak előbb-utóbb döntenie kell: megállapodik, vagy beváltja a fenyegetését, és kiterjeszti a már így is súlyos következményekkel járó háborút. Bármelyik úton is indul el, nagy győzelem ebből már nehezen lesz. A sakkhúzás, amely az *America First* fölényét volt hivatott demonstrálni, zavaros kompromisszummal zárulhat, tovagyrúzó gazdasági-politikai károkkal. Rosszabb esetben azonban Amerika trónfosztásának szimbolikus konfliktusaként is bevonulhat a történelemkönyvekbe. Egy másik víziút történelmi analógiájával élve: 1956-ban a szuezi válság a Brit Birodalom hattyúdalát jelentette; kérdés, hogy amit 2026-ban a Perzsa-öbölben látunk, az nem Amerika szuezi pillanata-e. ■